МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

пр-кт Берестейський, 10, м. Київ, 01135, тел. (044) 481-32-21, факс (044) 481-47-96
E-mail: mon@mon.gov.ua, код ЄДРПОУ 38621185

Потенційним авторам/
авторським колективам,
представникам видавництв

**Про методичні рекомендації
для авторів навчально-методичних
посібників профільної школи**

Надсилаємо методичні рекомендації для авторів навчально-методичних посібників профільної школи (10-12 класи) із чотирьох освітніх галузей: «Мистецтво», «Інформатика», «Фізична культура», «Технології».

Просимо врахувати зазначені вище рекомендації під час підготовки відповідних матеріалів.

Додаток: на 8 арк. в 1 прим.

Заступник Міністра **Надія КУЗЬМИЧОВА**

Котусенко Олена 481 47 59
Ольга Мірошникова
Всеволод Сергієнко

МОН № 1/6671-26 від 02.04.2026

Підписав: Кузьмичова Надія Юріївна
Сертифікат: 3FAA9288358EC00304000000620F3A00C726DA00
Дійсний: з 14.10.2024 13:35:30 по 14.10.2026 13:35:30

Додаток

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
для авторів навчально-методичних посібників профільної школи (10-12 класи)

Вступ

Заплановане на 2027 рік упровадження профільної школи зумовлює необхідність підготовки навчальної літератури, зміст якої відповідатиме специфіці профільного навчання. Зокрема, це розроблення нових підручників та навчально-методичних посібників для вчителів відповідно до Типової освітньої програми для 10–12 класів закладів загальної середньої освіти, що забезпечують здобуття профільної середньої освіти за академічним спрямуванням, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 26 травня 2025 року № 765 (зі змінами).

Ці методичні рекомендації допоможуть зорієнтуватися в процесі розроблення посібників для вчителів із чотирьох освітніх галузей: «Мистецтво», «Інформатика», «Фізична культура», «Технології». Така потреба визначена за результатами опитувань учителів-амбасадорів пілотних ліцеїв та експертів концепцій освітніх галузей у межах політики «Освіта для життя».

Звертаємо увагу, що підручник - це вид навчальної літератури із систематизованим викладом навчального матеріалу, що відповідає модельним навчальним програмам у сфері повної загальної середньої освіти. Посібник для вчителя - навчальне видання, що містить матеріали з методик викладання навчального предмета / інтегрованого курсу. Якщо підручник характеризується лінійною структурою та функціонально орієнтований на забезпечення навчальної діяльності, то посібник спрямований на організаційно-методичні завдання вчителя: оперативно змоделювати урок, забезпечити безпечні умови, організувати діяльність різних форматів та зафіксувати поступ, здійснювати вибір форм та змісту.

Посібник для профільної школи має стати фундаментом професійної орієнтації, сприяючи формуванню практичної бази для майбутньої кар’єри та розвитку ключових компетентностей згідно з вимогами Нової української школи (далі — НУШ); відображати перехід від класичного навчання до гнучкої професійно орієнтованої моделі; пропонувати не сталий алгоритм, а гнучкий/варіативний конструктор.

Відповідність концепції НУШ, стандарту та програмі

Сучасним авторам навчально-методичних посібників профільної школи доцільно радикально переглянути підходи до структурування матеріалу, відмовитися від застарілих форматів «посібника-енциклопедії» та «класичних конспектів» на користь інноваційних підходів викладу. Це передбачає подолання

традиційної академічної надмірності та перехід до практико-орієнтованих структур, що відповідають актуальним стандартам подачі інформації та вимогам НУШ.

Зміст посібника має відповідати вимогам Державного стандарту профільної середньої освіти та визначеної модельної навчальної програми, рекомендованої Міністерством освіти і науки України. Кожен навчальний модуль / розділ або тема тощо спрямовується на формування цілісної системи ключових компетентностей: від інноваційності та підприємливості до громадянської відповідальності та здоров'язбереження.

Завдання авторів - трансформувати нормативні вимоги в дієві очікувані результати, які учень зможе підтвердити через створення прикладних продуктів: макетів, алгоритмів, творчих проєктів тощо.

Інструментарій учителя та цифровізація

Сучасні здобувачі освіти орієнтовані на освітній простір, насичений інтерактивними інструментами, QR-кодами та візуалізаціями, що роблять процес навчання динамічним і наочним. Пріоритетним для них є сприйняття інформації через логічні блоки та опорні схеми, а не суцільні тексти. Такий запит трансформує роль учителя: від єдиного джерела знань він переходить до функцій ментора та фасилітатора, який створює адаптивне середовище, де учень є активним співавтором власного навчання.

Важливою складовою посібника має бути розвиток «м'яких» навичок, оскільки старшокласники усвідомлюють значення ефективної комунікації, командної роботи та здатності приймати рішення в умовах невизначеності. Водночас учні потребують психологічного комфорту та прозорості оцінювання, де акцент зміщується з констатації помилок на фіксацію прогресу та особистих досягнень.

З огляду на сучасні виклики посібник має поєднувати потужну цифрову підтримку (QR-коди, віртуальні симуляції, хмарні сервіси) із надійним «планом Б» (рішення, що передбачає наявність варіативних завдань і методичних стратегій, що гарантують стабільність та якість навчання навіть за відсутності зв'язку чи технічних ресурсів). Така гнучкість змісту дозволить учителю ефективно адаптувати освітній процес до матеріальної та навчальної бази закладу освіти та індивідуальних потреб учнівства.

Специфіка галузевого конструювання

Інформатична освітня галузь

На рівні профільної середньої освіти інформатична освітня галузь має забезпечити розвиток особистості, здатної ефективно застосовувати цифрові інструменти для професійного становлення, творчої самореалізації та зміцнення суспільного добробуту.

Авторам посібників необхідно спрямовувати зміст на формування в учнівства системного мислення та вміння застосовувати логічні й алгоритмічні

методи для аналізу складних ситуацій. Навчальний матеріал має стимулювати неперервну самоосвіту та розвивати стійкість до викликів цифрового суспільства, що постійно трансформується.

У 10 класі пріоритетом є навчання учнів ефективному, безпечному та відповідальному використанню технологій для розв'язання життєвих і навчальних завдань. У 11-12 класах акцент зміщується на здатність робити свідомий інтелектуальний внесок у розвиток спільноти та адаптуватися до нових технологічних можливостей.

При розробці навчальних матеріалів слід передбачити варіативність підходів, зокрема виокремлення автономних курсів за напрямами: програмування, кібербезпека, мобільна розробка, комп'ютерна графіка чи вебдизайн.

Для класів інформаційно-технологічного профілю зміст має охоплювати актуальні сфери: алгоритмізацію, аналіз даних та основи штучного інтелекту. На цьому рівні вивчення програмування повинно виходити за межі написання коду й охоплювати повний життєвий цикл розробки продукту – від дослідження потреб і написання специфікацій до тестування, налагодження та аналізу результатів.

Рекомендується інтегрувати в посібники цифрові ресурси, зокрема матеріали освітніх платформ, таких як «ІТ-студії», що забезпечують уніфікований контент для супроводу навчання. Зміст має стимулювати критичне і креативне мислення, готуючи випускників до активної участі в житті інформаційного суспільства.

Технологічна освітня галузь

При розробці посібника з технології авторам слід орієнтуватися на ключову мету: визначення учнівством освітньо-професійних цілей та проєктування шляхів реалізації особистісного потенціалу. Зміст має розвивати критичне, системне й технічне мислення, формувати готовність до виходу на ринок праці та зміцнення обороноздатності України.

Навчальний матеріал рекомендується структурувати навколо повного циклу проєктно-технологічної діяльності, яка в профільній школі набуває вираженого підприємницького спрямування. Учнівство повинне вчитися досліджувати потреби споживачів, аналізувати ринок, обґрунтовувати концепцію продукту, планувати ресурси та бюджет для розв'язання реальних інженерних і бізнесових завдань.

Посібник має пропонувати зміст і структуру проєктно-технологічної діяльності, що дозволить здобувачам освіти обирати напрями поглибленого занурення в технологічну діяльність відповідно до їхніх професійних орієнтирів. До змісту варто включати матеріали з інженерних і дизайнерських технологій, цифрових рішень, робототехніки, екологічних проєктів та енергоефективності.

Доцільно інтегрувати елементи бізнес-моделювання та стартап-практик. Учні мають отримати досвід реалізації ідей через волонтерські, громадські та науково-практичні ініціативи із застосуванням сучасного інструментарію.

Особливу увагу слід приділити міжгалузевому поєднанню технологій із природничими науками, математикою, інформатикою та мистецтвом (STEM-підхід). Це підготує випускників до дій в умовах цифровізації, автоматизації та глобальних трансформацій.

Авторам варто враховувати принципи універсального дизайну як філософії проєктування. Зміст посібника має розвивати в учнівства емпатію та соціальну відповідальність.

Рекомендується змістити акцент із механічного відтворення операцій на дослідження та експерименти. Посібник має містити завдання на аналіз технологічних процесів, прогнозування їхніх наслідків та пошук інноваційних рішень. Навчальні матеріали повинні підтримувати розвиток лідерських якостей і навичок командної роботи через проєкти, що передбачають конструктивне спілкування та прийняття обґрунтованих рішень.

Мистецька освітня галузь

При розробці посібника авторам необхідно орієнтуватися на те, що мистецтво в закладі освіти - це простір свободи, уяви та співтворення, а не лише академічне опанування технік. Навчальні матеріали мають створювати умови для вільного дослідження, інтуїтивного мислення та розвитку емпатії, перетворюючи учнів із пасивних споживачів на активних учасників культурної навчальної екосистеми.

Особливу увагу слід приділити формуванню української ідентичності. Посібник має стати платформою для культурного відновлення, пропонуючи проєкти з осмислення родинної історії та регіональної спадщини. Важливо поєднувати традиційне народне мистецтво з актуальними практиками: медіакультурою, дизайном та цифровим мистецтвом.

Авторам рекомендується впроваджувати елементи гейміфікації та симуляційного навчання, де моделювання ситуацій стає способом пізнання, а спільна творчість – інструментом розв’язання складних завдань. Зміст має стимулювати креативне мислення – здатність генерувати нешаблонні рішення, що є головною конкурентною перевагою людини в епоху штучного інтелекту.

Структура посібника має забезпечувати поступове зростання автономії: від спостереження до самостійного створення мистецьких концепцій. У 10-12 класах навчання повинно мати виражений проєктний характер, де учнівство створює продукти з високим рівнем концептуальної новизни.

Важливо інтегрувати завдання на розвиток емоційного інтелекту, спрямовані на розпізнавання емоцій через символи, а також на візуальну й музичну грамотність для інтерпретації складних культурних кодів.

Рекомендується використовувати STEAM-підхід, пропонуючи міжгалузеві проєкти (мистецтво + екологія, математика чи природничі науки). Це допоможе зрозуміти роль мистецтва у формуванні громадянської свідомості. Навчальні матеріали мають спонукати до колективної рефлексії, де вчитель діє як фасилітатор та ментор, а учень має інструменти для самооцінки та формування індивідуального естетичного смаку.

Освітня галузь «Фізична культура»

При розробці змісту посібника з фізичної культури важливо змістити фокус із виконання нормативів на формування автономної особистості, здатної самостійно моделювати здоровий спосіб життя. Посібник має стати інструментом для усвідомленого вибору видів рухової активності, що відповідають інтересам та життєвим планам учнівства.

Провідною ідеєю матеріалів є оздоровча спрямованість та психологічне благополуччя. В умовах сучасних викликів фізична культура має розглядатися як засіб емоційного розвантаження та підтримки ментального здоров'я. Рекомендується інтегрувати вправи на релаксацію, дихальні техніки та методики саморегуляції.

Зміст для 10-12 класів має бути варіативним. Авторам слід передбачити широкий вибір видів активності (йога, кросфіт, командні ігри тощо) для формування індивідуальної траєкторії учня. Це сприятиме вихованню сталої звички до тренувань і після завершення школи.

Особливу увагу варто приділити прикладному характеру знань. Учнівство має навчитися самостійно складати програми тренувань, контролювати стан здоров'я за допомогою цифрових інструментів та розуміти принципи раціонального харчування й безпеки.

Посібник має виховувати соціальні навички через командну взаємодію, розвиваючи лідерські якості та відповідальність. Навчальні ситуації повинні моделювати принципи чесної гри (Fair Play), повагу до суперника та конструктивну співпрацю.

Важливим аспектом є інклюзивність та універсальний дизайн. Матеріали мають бути адаптовані для всіх учнів, незалежно від рівня підготовки, пропонуючи альтернативні форми активності.

Рекомендується акцентувати на зв'язку фізичної культури з майбутньою професійною діяльністю. Посібник має пояснювати, як активність впливає на когнітивні здібності та успішність у будь-якій сфері. Навчальні матеріали повинні стимулювати критичне мислення щодо вибору джерел інформації про здоров'я, допомагаючи розпізнавати міфи та формувати відповідальне ставлення до власного тіла.

Портрет сучасного здобувача освіти

Сучасний учень 10-12 класів – це активний суб'єкт освітнього процесу, чий світогляд сформовано в умовах цифровізації та соціальної турбулентності. Він постає прагматичним реалістом, який розглядає навчання як інвестицію у власну конкурентоспроможність. Для такого здобувача освіти характерна потреба в автономії та гнучкості, що виявляється в бажанні самостійно обирати освітні траєкторії, темп засвоєння матеріалу та форми представлення результатів своєї діяльності.

Це свідомий цифровий громадянин, який не просто споживає контент, а розуміє архітектуру цифрового світу, етику штучного інтелекту та принципи

кібербезпеки. Інформатична компетентність дозволяє учню створювати цифрові продукти, аналізувати дані та використовувати технології для професійного самовизначення.

У технологічній сфері такий здобувач освіти виявляє себе як інноватор та проєктувальник. Володіючи системним та інженерним мисленням, він здатен пройти повний цикл – від ідеї до реалізації продукту, ураховуючи засади сталого розвитку суспільства. Ключовою рисою є підприємливість: учень не лише створює продукт, а й розуміє його економічну та соціальну цінність, орієнтуючись на принципи універсального дизайну.

Мистецька складова розкриває учня як креативну та емоційно інтелектуальну особистість, що використовує мистецтво для пізнання світу та саморефлексії. Сучасний старшокласник володіє основами медіаграмотності, що дає змогу критично інтерпретувати культурні коди. Мистецтво для нього – це простір пошуку сенсів, вираження української ідентичності та творчої реакції на складні виклики сучасності.

У фізичному аспекті старшокласник постає як автономний менеджер власного здоров'я. Рухова активність для нього – це не обов'язок, а свідомий інструмент підтримки працездатності та психологічного благополуччя. Такий учень самостійно планує тренування, орієнтується в сучасних фітнес-технологіях та використовує цифрові пристрої для моніторингу стану організму. Його пріоритетом є не нормативний показник, а особистий прогрес і здатність до командної взаємодії за принципами fair play (чесної гри).

Концептуально учень профільної школи – це стратег власного життя, готовий до безперервного навчання, здатний ефективно працювати в команді, брати на себе лідерство та приймати відповідальні рішення в умовах невизначеності. Це особистість, яка гармонійно поєднує глибокі профільні знання з ціннісним ставленням до суспільства, екології та власної держави, готуючись до активної участі в житті інформаційного суспільства та створення прикладних цифрових продуктів.

Концепція «Посібника-сценарію» (орієнтовна)

Сучасний посібник має функціонувати не як статичне джерело інформації, а як гнучкий сценарний план взаємодії.

Авторам посібників слід відмовитися від пасивного викладу фактів на користь створення відкритого освітнього простору, що стимулює критичне, аналітичне мислення та інженерний пошук. Формуючи контент посібника, необхідно передбачити одночасно дві цільові групи:

1. *для вчителя:* варіативність стратегій навчання та готові методичні сценарії, що дозволяють адаптувати освітній процес до конкретних умов;
2. *для здобувача освіти:* дієвий інструментарій для активного самостійного пізнання, представлений через систему практичних кейсів та дослідницьких завдань.

Такий підхід трансформує роль посібника: із ретранслятора теорії він перетворюється на динамічний провідник, що забезпечує перехід від репродуктивного засвоєння знань до формування життєвих компетентностей.

Крім того, зважаючи на особливості когнітивного сприйняття сучасної молоді, що базуються на візуалізації образів, виклад теоретичного матеріалу рекомендуємо реалізувати через систему інфографіки, опорні схеми, діаграми та інтерактивні покликання (QR-коди). Це дає змогу розвантажити текстову частину, акцентуючи увагу на виявленні причиново-наслідкових зв'язків.

Рекомендується змістити фокус із репродуктивних завдань («прочитай і запам'ятай») на пошуково-дослідницькі проєкти та кейс-стаді, що сприятиме формуванню ключових компетентностей у реальних життєвих контекстах.

Під час розробки посібника авторам слід керуватися принципом академічної автономії педагога, закладаючи в його основу можливості для вільного вибору та адаптації навчального матеріалу. У контексті профільної школи структура посібника має давати змогу вчителю самостійно моделювати освітній процес, ураховуючи запити учнів та технічні умови навчання.

Авторам необхідно враховувати галузеву специфіку варіативності:

в інформатичній галузі: уникати жорсткої прив'язки до конкретного софту; пропонувати інструментарій для опанування найактуальніших мов програмування та цифрових сервісів залежно від рівня класу.

у технологічній галузі: передбачити широку палітру проєктних рішень – від високотехнологічної робототехніки до дизайну. Це дозволить учителю обрати проєкти, що найкраще розкривають інженерний потенціал учнів у межах наявної матеріальної бази.

у мистецькій галузі: конструювати зміст як відкриту систему художніх практик. Авторам доцільно запропонувати варіативність видів мистецької діяльності (від класичного живопису до цифрового арту та медіадизайну), що дасть змогу вчителю адаптувати програму до естетичних інтересів молоді та соціокультурного контексту громади.

у галузі фізичної культури: структурувати матеріал за принципом варіативних тематичних напрямів (наприклад, різні види спорту, системи оздоровлення, фітнес-технології). Посібник має містити інструментарій для побудови індивідуальних траєкторій фізичного розвитку, ураховуючи стан здоров'я учнів, їхні вподобання та спортивну інфраструктуру закладу.

Отже, автори мають створити *не лінійний підручник, а багатофункціональний посібник-конструктор,* що забезпечить гнучкість навчання та відповідність змісту сучасним викликам.

Створення безпечного та інклюзивного середовища

Авторам посібників необхідно керуватися принципами універсального дизайну в освіті, закладаючи в структуру посібників можливості для гнучкої адаптації навчального матеріалу до потреб кожного учня. Зміст має бути розроблений як адаптивна система, що підтримує право педагога на модифікацію завдань для забезпечення рівного доступу до якісної освіти.

Місія посібника

Посібник має стати інструментом для створення живого й адаптивного освітнього середовища, що забезпечує вчителю простір для професійного зростання як ментора та фасилітатора. Саме через творчу свободу педагога ми допомагаємо учнівству стати активними, відповідальними та креативними особистостями, готовими до викликів сучасного світу й успішної самореалізації.
